

Anförande

Vice riksbankschef Kerstin Hessius

TISDAG DEN 14 SEPTEMBER 1999

Centralbankens roll och likviditeten i marknaden

Seminarium Sveriges Finansanalytikers Förening

Den finansiella sektorn har en central roll i samhällsekonomin. Genom denna sektor kan vi sköta betalningar, låta sparkapital förvandlas till investeringar eller framtida konsumtion samt fördela och minimera de finansiella risker som kan uppstå. Den finansiella sektorn måste därmed fungera smidigt när vi går över från ett årtusende till ett annat.

Ansvar för att så ska ske vilar på många aktörer. Riksbanken är givetvis en part, men alla - från enskilda sparare och investerare till myndigheter och media - måste ta sin del av ansvaret.

Aktörerna i den finansiella sektorn adresserade tidigt de potentiella problem som kan uppstå i samband med övergången till det nya årtusendet. Omfattande resurser har lagts ned på åtgärder för att minimera riskerna för eventuella tekniska problem och se till att alla system klarar övergången.

Finansinspektionen har sedan 1997 noga följt anpassningsarbetet.

SVERIGES RIKSBANK

Telefon
08-787 00 00

Telefax
08 - 21 05 31

E-post
registratorn@riksbank.se

Riksbankens roll i detta sammanhang är kopplad till våra ordinarie centralbanksuppgifter i ekonomin. Riksbanken ska kunna bedriva penningpolitik, främja ett säkert och effektivt betalningsväsende och se till att det finns tillräckligt med sedlar och mynt i ekonomin. Jag tänker idag koncentrera mig till Riksbankens centrala roll när det gäller likviditetshanteringen i det finansiella systemet.

De risker som brukar framhållas som de största i samband med millennieskiftet är att tekniska fel ska uppstå, främst på grund av problem med att anpassa samtliga datasystem till 2000-talet. Detta skulle kunna störa den finansiella infrastrukturen. Oavsett hur stor sannolikhet som tillmäts dessa risker så måste de tas på största allvar. Enbart osäkerheten om att problem skulle kunna uppstå kan i sig ge störningar, varför förberedelserna inte bara handlar om teknisk anpassning, utan också i hög grad om att skapa förtroende för att systemen fungerar i praktiken.

Ett sätt att öka förtroendet är att genom olika typer av överenskommelser försöka begränsa belastningen - och därmed riskerna - på systemen kring millennieskiftet. Ett exempel på en sådan åtgärd är att den europeiska centralbanken, ECB, beslutat att det europeiska betalningssystemet, Target, ska vara stängt den 31 december. Skälet för beslutet var att alla åtgärder som behövs göras vid dagens och årets slut ska kunna göras i god tid före midnatt. Genom att Target är stängt blir det möjligt att göra nyårsafton helt stängd för finansiell handel inom EU.

Ett ytterligare sätt att stärka förtroendet och minska sårbarheten är genom att upprätta reservplaner, d v s åtgärder som ska vidtas om problem trots allt ändå skulle uppstå. Sådana planer är inte något exceptionellt för millennieskiftet, utan bör alltid finnas i organisationerna i den finansiella sektorn.

Många av de åtgärder som vidtagits inför övergången till år 2000 har inriktats på förtroendefrågorna. Ett högt förtroende för den finansiella marknaden är viktigt för att marknaden ska fungera effektivt. Oro för försämrad marknadsfunktion respektive misstro till betalningssystemen kan därför i sig utgöra problem.

Kommentarerna den senaste tiden har många gånger kretsat kring möjliga likviditetsproblem. Riktigt vilken innebörd man lägger i ordet likviditet är dock ofta oklart liksom vad som i grunden skulle kunna leda till problem. Ordet likviditet betyder "förmågan att snabbt skaffa fram medel för betalning av skulder"¹. I praktiken används ordet likviditet för att uttrycka lite olika företeelser. Jag tycker därför att det kan vara på sin plats att närmare diskutera likviditetsbegreppet samt klargöra vilken roll Riksbanken har i likviditetshanteringen.

Att likviditeten på marknaden är dålig beskriver ofta en situation där stora prisrörelser uppkommer vid låg omsättning. Med marknadsjargong kallas det för att marknaden är tunn där en förklaring kan vara låg kundaktivitet. Sådana situationer brukar ofta uppkomma inför årsskiftet. Företag och finansiella institut har då justerat sina balanser inför bokslutet och är därmed måttligt intresserade av att förändra sina portföljer. Av kommentarerna på marknaden att döma finns förväntningar om att perioden med låg aktivitet kring detta årsskifte skulle kunna bli längre än normalt. Osäkerhet om effekterna på räntor och finansieringsmöjligheter kring millennieskiftet skulle med andra ord leda till att marknadsaktörerna genomför portföljjusteringar tidigare än normalt. Högre likviditetspremie, d v s det pris som avspeglar hur lätt ett värdepapper kan omsättas på marknaden, skulle därför vara en förklaring till varför räntorna på lån och placeringar som löper över årsskiftet har stigit.

---

¹ Nationalencyklopedin

Det är dock viktigt att påpeka att den här typen av likviditetsproblem - en tunn marknad - inte direkt har med Riksbankens praktiska likviditetshantering att göra. Riksbankens roll i likviditetshanteringen är snarare att fungera som bankernas bank. Därmed kommer jag in på en annan beskrivning av likviditetsbegreppet - möjligheterna för de finansiella aktörerna att refinansiera sig utan att behöva sälja av tillgångar.

Osäkerhet om den framtida likviditetssituationen i dess båda bemärkelser riskerar att förstärka problemen. Jag skall därför så långt det är möjligt förklara och ge besked om hur Riksbanken hanterar likviditetstillförseln. Jag skall också ge min syn på risken för att likviditetsproblem faktiskt skulle kunna uppstå.

I Sverige hanteras alla stora kontobetalningar i betalningssystemet, RIX, som sammanlänkar Riksbanken med alla stora kreditinstitut. En bank som har ett underskott i sina betalningar har alltid möjlighet att finansiera detta i Riksbanken till utlåningsräntan mot ställande av säkerheter. Den bank som har ett överskott har också alltid rätt att placera detta i Riksbankens till inlåningsräntan. Dessa räntor ligger för närvarande på 4,25 procent respektive 2,75 procent. En bank som har ett likviditetsöverskott tjänar dock alltid på att - via marknaden för bankernas lån till varandra, interbankmarknaden - låna ut det till den bank som har ett underskott. Den banken som lånar ut sina överskottsmedel erhåller då en högre ränta än inlåningsräntan i Riksbanken samtidigt som den bank som lånar pengar betalar en lägre ränta än Riksbankens utlåningsränta. Lån på interbankmarknaden sker inom ramen för upprättade kreditlinor, där krävs alltså inte att man ställer säkerheter.

Om det finansiella systemet som helhet har ett likviditetsunderskott gentemot Riksbanken - till följd av att bankerna rekvirerat sedlar från oss - kan

inte under- och överskotten utjämnas på interbankmarknaden. Bankerna får då låna av Riksbanken normalt till en ränta nära reporäntan, genom att Riksbanken genomför s.k. finjusterande transaktioner.

Så länge de svenska bankerna hyser tillräckligt förtroende för varandra och bankernas har tillräckligt med säkerheter för att låna i Riksbanken, kommer bankerna inte att ha några problem att refinansiera sig. Refinansieringen kan då normalt ske till reporäntan eller till en ränta nära reporäntan.

Har då bankerna tillräckligt förtroende för varandra eller kan det finnas anledning till omprövning av kreditlinornas storlek till följd av osäkerhet kring millennieskiftet? Jag ser ingen anledning till någon sådan omprövning. För det första är solvensen i de svenska bankerna hög. Riksbanken ger två gånger om året ut stabilitetsrapporter där vi analyserar det svenska banksystemet. Den finansiella styrkan och motståndskraften mot störningar i banksystemet bedömer vi som god. Genom Finansinspektionens rapporter är det dessutom möjligt att få en "second opinion" om hur förberedelserna inför millennieskiftet framskrider. Finansinspektionen kommer att publicera nästa rapport den 1 oktober.

En annan fråga är om bankerna har tillräckligt med säkerheter för att finansiera ökade lånebehov i Riksbanken? Vi accepterar utöver statspapper också bostadsinstitutens och vissa utländska staters värdepapper som säkerheter för lån i Riksbanken. Den svenska stats- och bostadspappersstocken uppgick per den 30 juni till ca 1700 miljarder kronor². Samtidigt utnyttjades endast omkring 50 miljarder som säkerhet för lån i Riksbanken. Bankernas

innehav av värdepapper som är godkända som säkerheter i RIX-systemet utgjorde vid samma tid nästan 200 miljarder kronor. En rimlig slutsats är

---

² Sveriges Riksbank: Finansmarknadsstatistik Nr 6

därför att tillgången på säkerheter inte borde utgöra en restriktion för ökad upplåning i Riksbanken.

För att bedöma om denna säkerhetsmarginal är tillräcklig måste man också uppskatta behovet av säkerheter. Ökad efterfrågan på sedlar är i allt väsentligt det enda som skulle kunna öka bankernas sammantagna refinansieringsbehov i Riksbanken. Någon större ökning i allmänhetens efterfrågan på kontanter förefaller emellertid osannolik. De undersökningar som Överstyrelsen för Psykologiskt Försvar genomfört visar att allmänheten har stort förtroende för att banksektorn kommer att fungera kring millennieskiftet. Det kan dock inte uteslutas att psykologiska faktorer kan förändra situationen och kontantefterfrågan öka. Det kan emellertid långt ifrån röra sig om så stora belopp att bankernas säkerheter skulle utgöra en restriktion för lån i Riksbanken. I ett högst hypotetiskt resonemang, som vi tidigare har beskrivit i vår rapport Finansiell Stabilitet, antogs att alla hushåll önskade hålla 10 000 kronor extra i kontanter. Detta motsvarar ökade uttag om totalt c:a 38 miljarder kronor. En rimligare riskbedömning är att varje hushåll kan komma att öka sitt uttag med ett par extra tusenlappar vilket motsvarar ungefär 10 miljarder. På goda grunder kan jag därmed säga att det svenska banksystemet är väl rustat för att hantera en eventuell uppgång i efterfrågan på kontanter.

Vissa centralbanker har emellertid annonserat särskilda lånefaciliteter till banksystemet inför millennieskiftet. Till dessa hör Federal Reserv och Bank of Canada. Såväl bankmarknadens struktur som centralbankernas styrsystem för likviditetstillförsel skiljer sig dock mellan olika länder. I Sverige har vi finansiellt starka banker och en väl överblickbar bankmarknad eftersom antalet banker är så få. Vidare innebär de regler som Riksbanken tillämpar för säkerhetskrav och strukturen på den svenska värdepappersmarknaden att stocken pantsättningsbara värdepapper är betydande.

Riksbanken har också som övervakare av den finansiella stabiliteten andra medel till sitt förfogande. Även om min bedömning är att risken för likviditetsproblem inför kommande årskifte är liten går det naturligtvis aldrig att utesluta att tekniska störningar skulle kunna leda till tillfälliga problem. En hypotetisk fråga som diskuterats är vad som händer om en enskild bank trots allt skulle få problem att skicka iväg sina betalningar. De banker som skulle ha tagit emot dessa betalningar skulle i det läget riskera att få ett tillfälligt underskott som måste finansieras i Riksbanken. Om tillräcklig mängd säkerheter i det läget inte skulle kunna presenteras kan Riksbanken utnyttja den lagstadgade möjlighet som finns att erbjuda lån till särskilda villkor. Detta under förutsättning att de som drabbats är solventa. I vilka lägen och hur denna möjlighet ska tillämpas prövas i varje enskilt fall. Jag vill dock framhålla att Riksbanken alltid har beredskap för att snabbt ta beslut om sådana lån.

Den finansiella sektorn uppmärksammade tidigt millinnieproblematiken. I olika konstellationer träffas företrädare för den finansiella sektorn såväl nationellt som internationellt för att diskutera och försäkra sig om att tillräckliga åtgärder vidtagits för att undvika problem. Redan i april 1998 etablerades "The Joint Year 2000 Council"³, vars främsta uppgifter är att säkra koordineringen mellan de olika aktörerna i marknaden och erbjuda en plattform för informations- och erfarenhetsutbyte. Alla arbetar för samma mål – att se till att årsskiftet passerar utan störningar.

Förberedelserna inför millenniet har hittills i allt väsentligt skett planenligt, men det är viktigt att frågan även fortsättningsvis hanteras med högsta prioritet. Jag bedömer att den finansiella sektorn och att alla intressenter kan se fram emot det nya årtusendet med tillförsikt.

---

³ Basel Committee on Banking Supervision, the Committee on Payment and Settlement systems, the International Organisation of Securities Commissions and the International Association of Insurance Supervisors.

Avslutningsvis kan det vara värt att påminna om att införandet av euron vid föregående årsskifte kunde ske utan några allvarliga störningar trots att många system då för första gången togs i bruk.